List 26

NOVICE

Tečaj XLVII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr. za pol leta 1 gold, 70. kr. za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gol 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 26. junija 1889.

Obseg: Drevo na meji. — Pomoč zoper ozeblino sadnegu drevja — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — „Matica Slovenska". — Govor poslanca Kluna. — Govor poslanca Tonklija. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Drevo na meji.

Pogostoma se pripeti, da kakšno pitovno ali drugo drevo služi posestvom za mejnik. Dotično drevo stoji ali na konci meje ali tam, kjer se več mej dotika. Praktični so takšni mejniki zaradi tega, ker so od daleč vidni, ter se ne dado prestaviti, kakor kameni in količi. Takšni mejniki bi torej morali všečni biti vsem sosedom. Žalibog, da dostikrat niso, ampak so celo povod in vzrok mnogovrstnim tožbam, to pa ne zavoljo meje, ampak zavoljo drevesa pa njegovega sadja. Čestokrat so takšni prepiri zelo odveč in nepotrebni, kajti občni državljanski zakonik govori tukaj o lastništvu in njega porabi jako razločno in jasno:

§. 421. „Čigavo je drevo, ne določuje se po korenikah, ki segajo v sosedovo zemljo, ampak po deblu, ki je vzraslo iz korenin. Če stoji drevo na meji več posestev, lastno je vsem dotičnim posestnikom vzajemno."

§. 422. „Vsak posestnik sme korenine tujega drevesa iz svoje zemlje izruvati in na svoje posestvo viseče meje posekati ali drugače porabiti."

Bodi pa navedeno, da rimsko pravo razsoja lastništvu dreves po njihovih korenikah, ker drevo jemlje s svojimi koreninami živeža iz tal. Avstrijsko pravo razsojuje zelo drugače ter se drži določeb, ki so uže leta 1679. dobile postavno veljavo. Ozira se pred vsem na deblo. Bržčas se je tako zaukazalo, ker na ta način ni treba zemlje odgrebati, pa ne korenin odkopavati, kadar je pravda, čigavo je drevo, vsaj mogoče bi bilo, da bi s takim izkopavanjem drevo samo zamorili.

Kedar stoji drevo res na meji, tedaj je ono vzajemna last vseh sosedov, vsak ima enako pravico do njega. Dokler so sosedi porazumljeni med seboj, storijo z drevesom kar hočejo. Če se pa spro, nima nobeden izključljive pravice do drevesa tako, da bi smel sosedu škodovati.

Drugače je tam, kjer stoji drevo tik meje, pa čez-njo korenine poganja v sosedno zemljo ali samo nekaj vejic visi na njo. Korenine srkajo živež iz tujih tal ter škodujejo zlasti vrtnarjem.

Sosedova drevesa, zelišča, sočivje, cvetlice itd. dobivajo vsled tega manj ali nič namenjene jim hrane; na sosedovo zemljo viseče veje delajo preveč sence ali prevajajo na njo premnogo dežnice. V teh slučajih pomaga državljanski zakonik vsem, kateri se ga znajo in hočejo poslužiti. Korenine sme vsak sosed iz zemlje izruvati, če mu tega morebiti logarska postava ne zabranjuje. Kakor daleč sega njegovo zemljišče, sme tujih dreves korenine izruvati, posekati, sežgati ali bodi kakor koli odstraniti. Nič ne dene, če se tudi sosedovo drevo posuši.

Čez mejo viseče veje sme sosed posekati, les sebi vzeti ali jih sploh na vsakojak način porabiti, na priliko, listje pograbiti, posamezne vejice posekati za steljo (pri igličji), storže, seme, sad pobrati, kolikor ga na njegovo zemljo pade, perilo na nje obešati itd. V vseh navedenih slučajih sosed ne more ugovarjati, in s tožbami ne opravi ničesar. Le debla se ne sme lotiti sosed. Do tega nima pravice, izimši slučaj, kedar deblo visi čez mejo. Tukaj sme, kakor razlaga dr. Moriz Stubenrauch, sosed ravnati z deblom, kakor z vejami, prav za prav bi pa najbolj kazalo celo drevo pripoznavati za vzajemno last obeh posestnikov. Sosed pa nima do debla nobene pravice, kedar vihar drevo izruje ter na njegovo zemljo vrže; tudi sme lastnik nazaj zahtevati sad, ki ni pal z vej, čez mejo visečih, na sosedovo zemljo, ampak bil na njo drugače zanesen.

Kdor vsebino navedenih dveh paragrafov pozna, in sicer tudi ni prepirljivec, ta bode zaradi dreves, na meji stoječih, gotovo v miru živel s sosedom svojim

K. ZEITUNGS-STEMPEL

Lepa pa je in starodavna šega, da ob svečanih prilikah drevesa spomin zasajajo zlasti ob mejah.

Pomoč zoper ozebline sadnega drevja.

V Geisenheimu na Nemškem je kraljeva sadjarska šola, ki objavlja naslednji svet: Iz mnogih okolic dohaja zmerom več poročil, koliko škode je mraz naredil sadnemu drevju, zlasti jabolčnemu. Mnogo dreves se je popolnoma posušilo, druga so le malo pognala in le životarijo. Če jim ne pomagamo, onemorejo nam zelo, in prihodnja zima jih popolnoma uniči. Uže mrtvega lubja in lesa ni mogoče oživiti. Pomagamo pa lahko, če se pod mrtvo skorjo nahaja še nekaj življenja, da se še žive plasti lubja in lesovine zopet okrepčajo. To pa dosežemo najlaže, ako pospešujemo in pomnožujemo hranilne snovi, ki drevesu prihajajo iz tal. V tem slučaji se opomorejo drevesa še najpoprej, in v to svrho jim je treba primerno gnojiti; tekoč gnoj pomaga najhitreje. Vzame se torej nekoliko prave gnojnice, pomeša z vodo in pridene lesnega pepela, ter vsa mešanica naj nekaj časa stoji na miru, najmanje 24 ur, predno se rabi. Pepela je dosti, ako se ga po polno peščico vrže na vsako posodo zalivko.

Nekateri gnojijo bolnim drevesom na slab način. Namečejo namreč nekaj gnoja okoli debla po tleh, od koder dobivajo korenine le malo namenjene jim hrane. Večino posrkajo trave, mah in gornja plast zemlje, do korenov pa malo ali nič ne prodira. Pomniti pa je, da hrano srkajo le najskrajnejše, najfinejše drevesne korenine, katere niso blizu debla, ampak daleč proč in po 1 do 2 metra globoko v zemlji. Zatorej moramo gnojiti pod skrajnjim vejevjem, ker tako daleč navadno segajo korenine. V to svrho narejamo proti drevesni velikosti več ali manj lukenj v zemljo, 3—8, ki so od 70 centimetrov do 1 meter globoke. V sleharno luknjo izlijemo po dve posodi zalivki, z gori omenjeno tekočinsko gnojnico napolnjeni. To naj se se sedaj kmalu zgodi ter v 14 dneh ponovi. Luknje lahko ostanejo odprte, da vhaja zrak, ki blagodejno vpliva na novo rast drevesno. Dobro je, če zemljo pod drevesom prekopljemo in mrčes in njegove zalege pokončamo.

Drevesom z močno, rjavo skorjo je treba ob enem puščati, to je, zarežejo se v skorjo podolgovate zareze. Izkušnje pri nas učijo namreč, da ozebline jemljejo skorji raztezljivost, in zatorej ne more rasti, ker ima preveč ovir premagovati. S puščanjem se odstrani ta ovira, skorja dobi prejšnjo raztezljivost in se dosti laže pomlaja. Zareze morajo biti zelo redke in nikoli po južni ali prisojni strani drevesni.

Koščičasto sadno drevje je občutljivo zoper gnojitev in nareja kecmovino, vendar svetujejo gnojiti tudi takšnim drevesom. Toda gnojnici je treba dvakrat toliko vode priliti, kolikor za druge drevesa.

Akopram ni pričakovati, da bode gnojitev pomagala vsem drevesom, ohranila bode vendar mnogim življenje in jim pospešila rast, ki bi sicer bila uničena. To je vsekakor dobiček posestniku, če pomisli, kako po malem novi nasadi doraščajo, in koliko dohodkov daje doraslo drevo.

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

111.

Moskiti.

Kdor ni potoval po tropskej Ameriki ob velikih rekah, ob Orinoku in Magdalenskej reki, ne more si misliti, koliko morejo človeka mučiti po dnevu in po noči te sitne žuželke, ki napolnjujejo zrak v tolikej množini, da se v mnogih krajih niti živeti ne more. Ali človek se je te nadloge tako privadil, da udano prenaša bolečine, ali vendar ga nima dela, pri katerem bi mogel pozabiti teh krvopijk. Kedar se mu vsedejo po obrazu in po rokah, kedar mu začno lezti v nos in v usta ter ga silijo na kašljanje in kihanje, tedaj mora človek zgubiti veselje do vsakega dela. Po misijonarskih selih ob Orinoku se o ničemur tako živo ne razgovarjajo, kakor o moskitih. Kedar se znanca zjutraj snideta, koj se prašata: „Kako so te nocoj moskiti pikali? Ali pa: „Kakošni so danes moskiti?“ To nas spominja Kitajcev, ki so v prejšnjih časih se popraševali: „Ali si imel nocoj mir pred kačami?“ V nekem malem selu so našli starega misijonarja, ki je ves žalosten potožil, da nosi na sebi celih dvanajst moskitnih let ter je Humboldtove spremnike prosil, naj mu pogledajo nogi, da bodo mogli doma preko morja pripovedati, koliko je trpeti jednemu misijonarju v ameriških gozdih. Nogi misijonarjevi ste bili vsi pegasti, bele kože ni bilo ugledati nič. Zato je rekel nek Indijanec v detinskej nevednosti misijonarju svojemu tole: „Oh, kako bi bilo prijetno na mescu stanovati! Mesec je tako lep in svetal, da na njem gotovo ni moskitov.“ Srebrna površina mesčeva se zdi Indijancem kot peščena pustinja, a oni vedo, da po pustinjah ni moskitov. Kedar v glavnem samostanu kaj hodi navzkriž, tedaj predstojnik njega, ki je največ kriv, pošlje v Esmeraldo, in samostanci vele v šali, da je dotičnik obsojen na moskite.

In vsi ti moskiti, ki vznemirjajo človeka po Ameriki, niso iste vrste, ima jih več vrst. Ena drobna vrsta začne kmalu po solnčnem zahodu rojiti, zato je dobila ime „tempraneros“. Druga velika vrsta, ki je v najbližnjem rodu z našimi komarji, naziva se „zan-

cudus". To je najljutejši in najopasnejši komar, katerega se domačini boje, ker provzroča grozne bolečine in oteklina se ne zgubi po več tednov. Ta komar brenči kakor naš evropski komar, samo za spoznanje glasnejše in trajnejše. Indijanci zatrjujó, da umejo po brenčanju razločevati zancudose od tempranerosov. Tudi je še dosta drugih krvopijcev, katerih pa ne umejo razlikovati, zato najrajše vse vkup moskite nazivajo. Včasih je zrak po noči in po dnevu tako poln te zalege, da človek komaj dihati more. Humboldtu se je več potov dogodilo, da po noči ni mogel z daljnogledom motriti zvezd, ker je zrak bil z moskiti tako napolnjen, da se je človeku videlo, kakor da je v oblaku. Okoli Orinoka je kakor da je najglavnejše pristanišče moskitov, ker tu jih je Humboldt največ našel. Kakor se v vodi porajajo in v vodi svojo prvo mladost prežive, tako se tudi pozneje najrajše vode drže. Koj s početka so misijonarji svoje postaje postavili ob reki, ali domačini nočejo pri njih stanovati, temveč beže v šumovite višine, kjer imajo več miru pred moskiti. Moskitni oblaki se drže samo Orinoka in njegovih pritokov, dalje od reke bivajo ti oblaki vse rajši, zato je v Braziliji in v Gujani dovelj krajev, kjer se človeku ni bati te nadloge. Bilo je dni, ko je Humboldt ob Orinoku kar zdvajal, ni smel ne govoriti ne obraza odkriti, če ne so mu usta in nos koj napolnili moskiti. Na vse zadnje ni mogel več prestajati in moral je iti naprej.

Kakor v naših komarjih tako tudi v moskitih samo samice pikajo. Zancudosi obletavajo in brenče dolgo, preden se na kožo vsedejo. Kedar se zabodo in začno kri piti, more jih človek po krilih pipati, pa se ne splaše in ne odlete. Ako jih človek pusti, da se krvi napijo in mirno odlete, najbolje stori; sicer utegnejo človeka grozno obdelati. Kjer moskiti človeka neprenehoma vznemirjajo in pikajo, razdraži se koža tako, da mu postane zrak prav neznosen ter meni, da je mnogo toplejši, kakor toplomer pokazuje. Ako mora človek dalje časa živeti v takem kraju, unane se mu koža in zdravje se pohabi. Človek zgubi veselje do jedi in samo grozna žeja ga neprenehoma kolje, ker se mu koža močno znoji. Človek oslabi, pa tudi duševno otrpne. Dandanes se človeku ob Orinoku ni bati toliko divjih Indijancev in krvoločnih jaguarjev, strupenih kač in strašnih krokodilov, kakor pa znoja in moskitov. Moskiti ne delajo razločka med domačini in belci, ene in druge enako koljejo. Eni in drugi se jih boje, a vendar je videti, da domačinov vbod ne boli tako, kakor belce in da njim ne napravlja takih oteklin kakor Evropejcem. Belci, ki so se v tropskej Ameriki narodili, kakor tudi Evropejci, ki uže dolgo prebivajo med moskiti, trpe mnogo več pred njimi, kakor domačini Indijanci, ali vendar dosta manje, kakor oni Evropejci, kateri so šele v Ameriko došli. Koža se polagoma privadi pikanju in ni več tako razdražljiva, dočim je novodošlecem koža občutljivejša.

Proti moskitom ni zanesljivega sredstva, kako bi se jih obranili. Indijanci se mažejo z mastjo in rudečo barvo, pa vendar v eno mer mahajo z rokama po sebi. Kedar Evropejec dojde na Orinoko in njegove pritoke, pokriva si obraz in roke, ali kmalu ga začne mučiti tako neznosna soparica, da pusti moskitom klati ga po volji. Kjer je polno moskitov, ne izda ne slab veter ne dim. Samo močen veter in dež moreta razgnati moskite ali so zato pred dežjem tem neznosnejši. Indijanci ob Orinoku imajo nizke in male kolibe kakoršne so naše krušne peči, v katere lazijo po vseh štirih. Tu oni z ognjem in z dimom izženo moskite, da v takem zoprnem zraku malo se spočijejo. Nekateri, katerim je pri rokah, hodijo v bližino vodopadov, ali na otoke, da ondi spe, ker jih tam moskiti manje vznemirjajo.

(Dalje prihodnjič.)

„Matica Slovenska".

(Dalje.)

Govoril sem lani v občnem zboru nekoliko o pravi omiki, do katere naj „Slovenska Matica" s primernimi knjigami pomaga slovenskemu narodu; govoril tudi o njenem očitnem napredku, pa o veselem napredovanju slovenske knjige sploh. — Temu mojemu ogovoru poklonilo je glasilo ustavoverske stranke na Kranjskem, katero — hvala Bogu! — ne izhaja v Ljubljani, temveč prihaja le-sem iz nemškega, nekdaj slovenskega Gradca, uvodni članek, v katerem omiluje „Matico" in slovensko razumništvo, češ, po nazorih načelnikovih nemogoč je vsakateri napredek! Meni pravi, da sem fanatik, zelot, da v ultramontanski jarem vpreči hočem vse slovstvo, in — ker sem povedal nekatere besede po Ostromiru, da že pripravljam Slovence za staroslovansko liturgijo itd.! — Ne bi Vam, gospodje! omenjal tega zaradi svoje osebe — nikakor ne; le veseli me, in to veselje želim tu izraziti, da vsaj kolikor jaz vem — nobeden slovenskih, pa tudi slovanskih listov ni potegnil je s tem ustavoverskim glasilom, da je po tem takem čisto samo popolnoma pogorelo s svojo jeremijado! — Nemogoč, pravi, je po teh nazorih predsednikovih vsakateri napredek! — Mari mu je naš napredek! — Mej vrsticami se marveč bere, da ga le jezi naš napredek, da ga le jezi in peče napredek naše „Matice" in književnosti slovenske. Jezi in peče ga lepa sloga, katera vlada v naši „Matici", in vladala bode tudi v prihodnje, ako Bog da!

Pohvalil sem se lani, pohvaliti se smem tudi letos, da so me čvrsto podpirali gospodje odborniki! Hvala javna bodi vsem tistim, kateri ste se darovali „Matici" na korist, pregledovali in presojevali jej spise itd. Pohvaliti smem gospoda tajnika, kateri več dela, nego je dolžan. Hvala bodi o tej priliki v imenu „Slovenske Matice" sploh mestnemu starešinstvu in njegovemu načelniku, gospodu županu, ne le, da ste nam dobrovoljno prepustili dvorano v zborovanje, temveč tudi, da ste na-

klonili njenemu tajniku poleg dosedanje službice še neko mestno, in sicer tako, da ne bode „Matici“ na kvar. Kdor pozna marljivega našega tajnika, mu tudi iz srca čestita k tej pridobitvi.

Dobila je „Matica“ tudi novega, dasi že starega blagajnika, pa tako vestnega in skušenega, gospoda Robiča, da si sme čestitati, katerega naj Bog nam še dolgo ohrani! — Predno pove on katero o naših računih in proračunih, dovolite mi, gospodje, le še besedico!

Kakor druga leta — kosila je nemila smrt tudi v preteklem mej družniki „Slovenske Matice“, in celo mej odborniki. Omeniti hočem sedaj le izvrstnega, za naše društvo tolikanj zaslužnega odbornika, g. Cigale-ta. Bil je ranjki dolgo iz one sedmerke, katera je bila izvoljena že v prvem občnem zboru leta 1865. Sedaj nas je le še šestero: starosta gospod dr. Zupanec, gospoda Vilhar in Vavrů, g. ravnatelj Praprotnik pa jaz mej ljubljanskimi in mej vnanjimi g. L. Svetec, kateri se že tudi skoro petindvajset let trudijo „Matici“ na blagor. Čast, komur čast! Slovenec ne sme biti nehvaležen! Kakor se nam je užalilo o smrti izvrstnega, pa tolikanj skromnega g. Cigale-ta, tako smo se pa oveselili o tem, da so presvetli cesar povzdignili v čast tajnega svetovalca rojaka slovenskega, slavnega učenjaka, dr. viteza Miklošiča. Dr. Miklošič je častni član „Slovenske Matice“. Svest sem si, da v smislu Vas vseh nasvetujem, naj mu današnji občni zbor po posebnem pismu čestita k temu izbornemu poslavljenju, čemur pritrdijo pričujoči soglasno z vsklikom: Slava!

(Dalje nasl.)

Politične stvari.

Govor poslanca Kluna

v državnozborski seji dne 21. marca t. l.

(Dalje).

Še bolj potrebna pa bi bila taka splošnja naredba za ljudsko šolo na Koroškem, o kateri moram tudi letos nekoliko obširneje govoriti, ne meneč se za izjave nekaterih občin in krajnih šolskih svetov zoper moje dotične lanske razprave, katere izjave je „Klagenfurter Zeitung“ navlašč priobčevala na prvem mestu mej domačimi stvarmi. Da se tukaj ni šlo samo za navadno časnikarsko poročanje, marveč za namero, razvidi se že iz tega, da so se kar naravnost prezirale nasprotne slovenske izjave in prošnje. Prav odveč pa to namero izrečno potrjujejo „Freie Stimmen“, ki dne 24. oktobra 1888 pišejo (čita):

„Zoper slovenske hujskače dohajajo še vedno izjave občinskih predstojništev in krajnih šolskih svetov. Iste kapljico za kapljico objavlja uradni list vsem onim na radost, katerim je resno za deželni blagor, in v togoto slovansko-klerikalni stranki.“

Čudno postopanje celovškega uradnega lista postane pa še bolj čudno, ako se pomisli, da so mnoge teh izjav pisane tako odurno, da se komaj ogibljejo kazenskega zakonika, da pošten list nikdar ne rabi takih izrazov in da so najmanj na mestu v uradnem listu. V dokaz temu hočem navesti nekaj odstavkov.

V „Klagenfurter Zeitung“ z dne 24. oktobra 1888, št. 245, se objavlja nastopna izjava občine Borovlje, morete jo pa tudi videti tukaj v izvirniku dotičnega lista (čita): „Z ozirom na neopravičene sovražne in hujskajoče napade nekoroških državnih poslancev Gregorca in Kluna čutijo se podpisani primorane, najodločneje ugovarjati zoper nepoklicano vmešavanje teh znanih narodnih hujskačev v naše šolske razmere, kajti tega vmešavanja ni narekovala skrb za narod, marveč narodna hujskalna besnost.“

V „Klagenfurter Zeitung“ z dne 26. oktobra 1888, št. 247, se objavlja nastopna pritrditev krajnega šolskega sveta v Podljubelju (čita): „Vsled brezmernih napadov tujih poslancev Kluna in Gregorca čuti se krajni šolski svet primoranega odločno protestovati zoper neopravičeno rovanje napominanih poslancev,“

Meni je pač vse eno, če so moje opravičene težnje za zdravi pameti in pedagogiškim načelom primerno vredbo ljudske šole s strani mojih političnih nasprotnikov in njihovih glasil, pri tem nikakor ni izvzeta stara „Presse,“ ki velja za poluradno, imenujejo „ščuvalna besnost“ in „neopravičeno rovanje.“ Da pa take surovosti prihajajo v javnost s posredovanjem uradnega lista, to ne more biti vse eno odkritosrčnemu pristašu vladne stranke, katerega vodijo najčistejše namere. (Prav res na desnici.)

V napominanih izjavah dotičniki zavračajo vmešavanje nekoroških poslancev v koroške šolske zadeve, rekoč, da navedene pritožbe niso primerne resnici in dejanjskim okoliščinam. V svoje opravičenje bi mogel navesti, da gospodje one (leve) strani visoke zbornice tako radi govore o razmerah na Kranjskem, o čemur ste se tudi sedaj mogli prepričati, od dr. Fussa do poslanca Weitlofa, akoravno ima Kranjska tu svoje zastopnike, katerih dva sedita celo na nasprotni strani visoke zbornice in sta tedaj imela priložnost, da bi se bila oglasila.

Skliceval bi se lahko na to, da ne veljajo v čl. 19. državnega temeljnega zakona glede vredbe ljudskih šol dežele, marveč narodi, da mora tedaj dovoljeno biti tudi poslancem vsakega naroda, čuvati in skrbeti za to, da postanejo vsi člani njegove narodnosti deležni postavno zajamčenih pravic. Toda preko teh zaključkov lahko preidem ter se sklicujem samo na spričevalo moža, ki se more ravno glede Koroške imenovati klasična priča. Ako se bo pri tem gospodu poslancu za Beljak pripetilo kaj takega, kakor znanemu proroku Bileamu, ki je šel, da bi proklel izraelski narod, pa ga je konečno moral blagosloviti, more on tako malo za to, kakor oni napačni prorok, ki je moral zoper lastno voljo pričati resnico.

Gospod poslanec za Beljak je nasproti gospodu poslancu za Rohrbach izrekel znameniti stavek:

„O eni stvari moram resno ž njim govoriti. Rekel je, da sedi na levi strani mnogo poslancev, s katerimi ga vežejo mnoge okoliščine. Menda pa ne ve, da ga ne vežejo ne s tem ali onim, marveč z vsemi na tej strani visoke zbornice, in sicer ne kateresikoli okoliščine, marveč najsvetejše dolžnosti, one dolžnosti, ki izvirajo iz skupnosti rodu in jezika. (Odobravanje na levici.)“

Menim, da isti čut skupnosti in rodnega sorodstva, gospoda moja, in ista sveta dolžnost tudi nas veže z našimi sorojaki na Koroškem, zaradi tega pa tudi mi dvigujemo glas za svoje slovenske sorojake z isto vnetostjo, kakor gospod poslanec za svoje nemške sorojake, in sicer storimo to zaradi tega, da bi si ne nakopali očitanja, da nam manjka naravni čut udanosti svojemu rodu in jeziku, da bi nas ne prištevali mej one ljudi, s katerimi, kakor se je zljubilo reči gospodu poslancu, se ne more več razpravljati, marveč se morajo pomilovati, kakor bolniki.

(Dalje nasled.)

Govor drž. poslanca Tonklija

v državno-zborski seji dne 8. maja 1889.

(Dalje.)

Obravnavanje je dolgotrajno in veliko breme za italijansko prebivalstvo; porotniki se dostikrat povprašujejo, zakaj morajo biti sodniki tudi slovenskemu prebivalstvu, ter se ne uvede taka naprava, da bi Slovenci sodili svoje rojake, mi pa svoje in bi se nam s tem odvzelo breme? To je zaradi tega, ker bi se sicer, ko bi se pripustili slovenski porotniki, še bolj podaljšale obravnave. Predsednik, ki vodi obravnave, praša slovenske stranke italijanski, tolmač prevaja vprašanja v slovenski jezik, stranka odgovarja slovenski, tolmač prevaja odgovor v italijanščino in potem se zapiše italijanski.

Od slovenskih okrajnih sodišč prihajajo preiskovalni zapisniki večinoma nemški, kot taki se porotnikom prečitajo, a ti jih ne umejo, zaradi tega se morajo prevesti v italijanščino, a tudi stranka jih ne ume, zaradi tega se prevajajo zapisniki v slovenščino. To je brez konca in kraja. V resnici je tedaj neobhodno potrebno, da se odpravijo te kričeče hibe, in sklicujem se na to, da so enkrat že vsi goriški porotniki, Italijani in Slovenci, skupno poslali pravosodnjemu ministerstvu prošnjo, naj se porota razdeli na dva dela, za Slovence v slovenski, za Italijane v italijanski, da bi se tako moglo obravnavati brez tolmača. Toda tudi v interesu pravosodstva samega je, da porotniki znajo jezik onega, katerega naj sodijo, saj se vendar toliko hvali ustnost in javnost civilne pravde, rekoč, neposrednost na sodnika je ono tajno sredstvo, ki je najbolj sposobno, da se omogoči in pospeši prava razsodba.

To velja o civilni pravdi, tembolj tedaj o kazenski. Če sodniki ne umejo onega, katerega bodo sodili, in jim tolmač prevede njegove izjave tako, kakor jih ravno umeva — in to je vedno večinoma subjektivna stvar — nikdar nimajo pravega vtisa, kateri bi pa morda imeli, ko bi ga bili neposredno čuli in razumeli, in zaradi tega je nehote toliko razsodb, ki niso primerne dejanjskim razmeram. Vsemu temu se lahko odpomore, če se razdeli porota na dva dela.

Isto velja glede kolegija štirih sodnikov pri navadnih hudodelstvih, ki se pod petimi leti kaznujejo. Tu si pomagajo s tem, da se, vsaj v Gorici, sestavljajo sodniški kolegiji tako, da zna vsaj polovica sodnikov slovenski in predsednik prevaja ostalim sodnikom. Toda tudi to ni prav, kajti predsednik prevaja tako, kakoršen vtis je napravilo nanj, ter tudi ne more biti nezmotljiv; sodnik mora neposrednji vtis zatoženčeve povedi dobiti in ta edini mora nanj vplivati, potem se more pravosodstvo razmeram primerno in na podlagi resnice vršiti. Tako, kakor v Gorici, je tudi v Trstu in Rovinju, le so morebiti razmere tam še hujše, kakor v Gorici. Tudi tam se mora temu odpomoči in bi se lahko zgodilo, kajti treba je le po vrsti sklicevati porotnike enkrat za Slovence, drugi pot za Italijane, to bi bilo mogoče brez velikih težav.

Slovenci!

Stojednointrideset let je minulo, odkar je bil rojen Valentin Vodnik, prvi pesnik slovenski, učenjak in probuditelj naroda našega.

Ko so leta 1858. hvaležni častilci njegovi slavili stoletnico rojstva Vodnikovega, začeli so nabirati darove za spomenik, kateri naj bi se postavil v Ljubljani na primernem kraji. Sčasoma se je nabrala vsota 5400 gld. Odbor za Vodnikov spomenik obrnil se je tedaj še do visokega deželnega zbora kranjskega in do slavnega mestnega zastopa ljubljanskega, katera sta radovoljno in blagodušno pripomogla z znatnimi doneski, in tako je bilo odboru možno ukreniti, da se letos Vodniku postavi dostojen spominek.

Leta 1887. naročil je odbor domačemu umetniku gospodu Alojziju Ganglu izdelovanje Vodnikove podobe. Umetnik je častno ugodil svoji nalogi in ustvaril kip, ki nam predstavlja Vodnika duhovnika, pesnika in učitelja, za ljubljeni narod plamtečega, krasnejšo bodočnost mu obetajočega.

Ljubljanski mestni zastop je dovolil, da se postavi spominek na Valvasorjevem trgu pred licejskim poslopjem, v katerem je začetkom tega stoletja poučeval Vodnik.

Prekrasni spomenik se odkrije dne 30. junija t. l. po priloženem sporedu.

Slovenci! S tem, da postavimo Vodniku spomenik, jasno pokažemo, da smo hvaležni svojemu narodnemu probuditelju, da ne pozabljamo moža, ki je v „časih

nerodnih“ povzdigal svoj glas ter neuplašen in neubogljiv klical narod na dan.

Pokažimo še ob slavnosti, da vsi Slovenci od Mure in Drave do Jadranskega morja, od Triglava in Soče do Kolpe in Sotle častimo pesnika, ki je že pred osemdesetimi leti vzklenil:

„Drava, čegava je?
Soča čegava je?
Jih bomo var'vali,
Kdo jih če pit?“

Zato pričakujemo, da bodo prihiteli k slavnosti Slovenci iz vseh slovenskih pokrajin; da slavnost poveličajo občinski zastopi slovenskih mest in trgov po svojih deputacijah; da bodo zastopana vsa narodna društva s svojimi zastavami, vrli Sokoli, mili nam pevci, čitalnice, bralna in gasilna društva itd. in da se bodo z nami skupno radovali pri odkritji prvega narodnega spomenika.

S svojimi pesmami si je postavil Valentin Vodnik vedni spomin v srcih vseh Slovencev, hvaležni narod pa je dičnemu pesniku zgradil spomenik, kateri bode še poznim rodovom pričal, da je pesnik govoril proroško, ko je pel:

„En zarod poganja
Prerojen ves nov.“

Spored slavnosti ob odkrivanji Vodnikovega spomenika v Ljubljani dne 28., 29. in 30. junija 1889.

Dne 28. junija:

Sprejem gostov.

Ob 8. uri zvečer koncert na čitalničnem vrtu pri katerem bodeta sodelovala Blejska zdraviška godba (oddelek godbe dvornega gledališča) in pevsko društvo „Slavec“.

Dne 29. junija:

Ob 7. uri zjutraj sv. maša v cerkvi na Rožniku, katero bode daroval častiti gospod c. kr. gimnazijski profesor Tomo Zupan; pri maši bode pel čitalniški pevski zbor.

Ob 10. uri ogledovanje deželnega muzeja „Rudolfinum“.

Obed v raznih gostilnah.

Po obedu sprehod pod Turn ali na Grad.

Ob polu 6. uri odhod iz čitalnice na pokopališče pri sv. Krištofu, kjer polože „Slovenska Matica“, Pisateljsko društvo“ in druga narodna društva vence na Vodnikov grob, in kjer bode pelo društvo „Slavec.“

Ob 8. uri gledališka predstava v čitalnični dvorani.

Igrala se bode „Mesečnica“, opereta pod vodstvom g. prof. Gerbića s sodelovanjem Blejske godbe, in „Svoji k svojim“, veseloigra v jednem dejanji, spisal za to slavnost dr. J. Vošnjak.

Po gledališki predstavi koncert na čitalničnem vrtu, pri katerem bodeta sodelovala Blejska zdraviška godba in čitalnični pevski zbor.

Dne 30. junija:

Ob polu 10. uri dopoludne se zbero narodna društva na čitalničnem vrtu, od koder odidejo na Sv. Jakoba trg.

Ob polu 11. uri slovesna sv. maša v cerkvi pri sv. Jakobu, katero bode daroval prečastiti gospod stolni prošt dr. Leonard Klofutar. Petje oskrbi Št. Jakopski cerkveni pevski zbor pod vodstvom g. L. Belarja.

Ob 12. uri se odkrije Vodnikov spominek na Valvasorjevem trgu z nastopnim sporedom:

1. Slavnostni govor g. c. kr. gimnazijskega ravnatelja Fr. Wiesthalerja.

2. Streli na Gradu naznanijo, da se je odkril spomenik, pred katerega narodna društva polože vence.

3. Kantata „Vodniku“, besede Antona Funtka, skladba dr. B. Ipavca; pel bode zbor „Glasbene Matice“ in ž njo združenih vnanjih in ljubljanskih pevcev, pod vodstvom g. prof, Gerbića.

4. Predsednik odbora za Vodnikov spomenik, g. dr. J. Vošnjak izroči spomenik v last in varstvo mestni občini ljubljanski.

5. Cesarska pesem.

Ob 2. uri banket na čitalničnem vrtu.

Ob 5. uri ljudska veselica na Jami pri Žibrtu na rojstvenem domu Vodnikovem. Veselico priredi Šišenska čitalnica.

V Ljubljani, dne 15. junija 1889.

Odbor za Vodnikov spomenik.

Naši dopisi.

Dobrava dne 23. junija. (*Različno*). Narava je tukaj letos kaj bujna. Ravno je preteklo deset tednov kar je spomlad zbudila naravo iz zimskega spanja; in kolika prememba v tem kratkem času! Velikonočni ponedeljek opazili smo na par bukovih drevesih prvo zelenje v hribu nad Kancem. In sedaj? Vse na polji obeta najboljše pridelke, ozimna žita ocvetela so ob jako ugodnem vremenu, rži dobro polnijo klasje in so pričele barvo (zoritve) vidno spreminjati. Dne 21. t. m. videl sem tukaj prvi požeti ječmen v kozolcu naložen. Ob zadnjih dnevih pred binkoštimi pokosila in pospravila se je prva detelja v kozolce; teden potem bil je košnji po travnikih in mlakah jako ugoden; kosci in grabljevke si pač boljšega vremena za svoja dela želeti mogli niso, do polovice vse košnje spravilo se je srečno ob tem tednu pod streho. Dežja bilo je tudi, osobito fižolu in zeljnatim sadikam uže precej zelo treba; dobili smo ga a za košnjo še preveč; skoz celi pretečeni teden je slednji dan pri senu več ali manj ponagajal.

V petek, dne 21. t. m. popoludne pričeli so se hudourni oblaki od sevrno-izhodnje strani le-sem proti Dobrovi bližati; gromelo in treskalo je tako, kot bil bi sv. Elija vso svojo vojsko skupaj sklical; nastala je

huda ploha, a brez ledenega zrnja za ta pot, hvala Bogu. Ta dan pa vendar ni za našo faro bil brez vse nesreče. Ravno okolu 2. ure popoludne treskalo je najhuje. Na Utiku pri Francetu Kozamerniku, po domače Tinčku h. št. 19., bila je gospodinja se svojimi in par sosednjimi otroci sama doma; mož njeni, stari oče in drugo dela sposobno osobje bilo je na „morostu“ pri mrvi. (Dalje nasled.)

Iz Ljubljane — Vodnik. Prihodnjo nedeljo razkrije se v Ljubljani Vodnikov spominek, kakor se smemo nadejati, z veliko slovesnostjo. Prvi javni spominek, katerega dobi bela Ljubljana katerega dobe sploh Slovenci v čast prvemu slovenskemu pesniku. Nadejamo se, da se slavnosti vdeleže zastopniki iz vseh narodnih pokrajin. Vsaj moramo Slovenci ravno zato ker nas je malo, delovati tesno oklenjeni v bratovski slogi ne le v ta namen, da rešimo svoj obstanek, temveč za to, da napredujemo častno.

Vodnik in spominek njegov bodi nam opominj k slogi in bratovski ljubezni v blagor in čast Slovencev.

— **Deželno-zborske volitve**. Včeraj sošel se je centralni volilni odbor v mestni dvorani ljubljanski. Razun bivših poslancev vabljenih je bilo še do 40 zaupnih mož duhovnikov in posvetnih veljakov iz cele dežele. Nad 20 vabljenih naznanilo je deloma pismeno svoje nazore, osebna udeležitev pa je bila vendar tudi izdatna in kar s posebnim zadostenjem pozdravljamo, sklepalo se je glede kandidatur po vsem soglasno.

V obče smemo zadovoljni biti s soglasjem in politično zrelostjo, katero kaže naš narod pri volilnem gibanji. Preobilnost kandidatov pokazala se je v okolici Ljubljanski in pa v selskem Ribniško-Velikolaškem-Kočevskim volilnem okraju in to je bil uzrok, da je centralni volilni odbor za ljubljansko okolico mogel priporočiti sedaj samo dr. vit. Bleiweisa, za Ribniški okraj pa samo Pakiža, na druzega kandidata morali se bodo volilci zediniti še le v zadnjem trenotku pred volitvijo.

Tudi za kočevsko-ribniško mestno skupino za Ljubljano in trgovinsko zbornico se ni postavilo kandidatov. Postavljeni so pa bili za druge mestne skupine sledeči kandidatje: za Dolenjska mesta: Fr. Šuklje, za Vrhniko-Postojno-Lož: veletržec Jos. Gorup, za Idrijo: F. Stegnar, za Kranj-Loka: dr. Tavčar, za Kamnik-Tržič-Radolico: J. Murnik.

Nova kandidata bila sta sprejeta za Trebanski selski okraj Ig. Žitnik, za Metliško-črnomaljski okraj pa dekan Aleš v Semiču. Tudi o volitvah za veliko posestvo bil je razgovor.

Žalostne in ostudne reči pa so se pokazale v Tržiško-Kranjsko-Škofjeloškem selskem okraju. Tam je najpred nastala živa borba zoper kandidaturo O. Detele. Ko je bilo to k sreči poravnano nastal, pa je toliko hujši upor zoper kandidaturo kanonika Klun-a in to od strani, kateri ima v to najmanj povoda. Trosile so se zoper kanonika tako debele in grde laži, kakor je pričalo neko zasebno pismo, da si jih satanska hudobnost ne more zmisliti hujših. Moža, ki je bil dolgo vrsto let glavni steber lista „Slovenec“, moža, ki je v finančnem odseku deželnega zbora z čudovito marljivostjo izdelal poročila o najpomenljivejših ustanovah in enako v verskih, kakor političnih in gospodarskih vprašanjih z redko gibčnostjo in bistroumnostjo segal v razpravo, moža, ki je še pred par meseci v budgetni razpravi naučnega ministerstva med živahno pohvalo vse državno-zborske desnice v ponos in slavo slovenske delegacije sijano branil v prav zgodovinskih govorih pravice Koroških Slovencev in skoraj nepripravljen sijajno branil versko šolo zoper dva med najboljše govornike spadajoča nasprotnika, namreč: dvornega svetovalca dr. Beer-a in dr. Gregrja, tega moža čast spodkopava se sedaj z lažmi, da se ne briga za verska vprašanja, da zatajava narodnost svojo, da seje neslogo med slov. državnimi poslanci, da nasprotuje svojemu najboljšemu prijatelju dekanu Ribniškemu itd. Kdor količkaj čita in kedor se le nekoliko pobriga za naše politične dogodbe z obema rokama prime take laži.

— **Valentin Vodnik** prvi slovenski pesnik. Slovenski mladini spisal Peter Bohinjec, kapelan. Izdala in založila družba sv. Cirila in Metoda, III. zv. Tisk Blasnikovih nasled. 1889. Cena 15 novčičev.

S tem naslovom je šla zopet krasna brošurica te naše tako priljubljene šolske družbe med svet. In če kedaj ktero o pravem času, dobili smo to knjižico uprav te dni o pravem času. Pred nami se namreč že dviga v beli Ljubljani ob naši gimnaziji za sedaj še zagrnena Vodnikova soha. Ta knjižica pa nam prva kaže sliko tega Vodnikovega kipa v lepem odtisku, in ob enim odgrinja ta knjižica Vodnikovo žitje in bitje pred našimi očmi le nekaj dni poprej, preden bo brezdvombeno najpopularnejši mož našega naroda v svoji ljubi osebnosti za vselej stal pred bivalci bele Ljubljane v srcu Slovenstva. V tej knjižici boš v prav vzvišeni besedi bral o Vodniku dijaku, kapelanu, učitelju, mrliču, pesniku, pisatelju, slovničarju, zgodovinarju, starinarju ter nabiralcu narodnega blaga, človeku in značaju in koncem o Vodniku slavljencu svojega ljudstva. Veliko novega ti bo povedala knjižica za šolo, če si učenec, neznano Vodnikovo živenje pa ti bo razkrila, če ti ni bila sreča v šolah se poučevati o našem ljubljencu. Vzemi jo koj koj, še pred slavnostjo v roko, ter tako ustrezi tudi družbi sv. Cirila in Metoda, ki si z izdavanjem svoje „knjižice“ dela velikih, a pač opravičenih troškov. Koncema bi pripomnili ob tem novim družbinem zvezku radi le še tega dobrega znamenja za trudoljubivost našega mladega svečenistva, da je pisatelj te knjižice, kapelan Peter Bohinjec, ne še pred enim letom zapustivši ljubljansko semenišče — vendar mogel že letos podati nam plod svojega hvalevrednega truda, pričujoči lepi životopis.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja — V ponedeljek odpeljala se je cesarica v Išel kamor ji kmalu sledi tudi cesar.

Gorica. Pri včerajšnjih volitvah v deželni zbor izbrani so bili: dr. Gregorčič, dr. N. Tonkli, dr. Abram, R. Mahorčič, dr. Jos. vit. Tonkli in prof. Čerin.

Rojaki!

Deželni zbor kranjski bil je po 6letni dobi razpuščen in razpisane so nove volitve. Vršile se bodo za poslance kmetskih občin 4. julija, — za poslance mest in trgov pa 8. julija.

Volilcem treba bode za poslance izbrati može, ki dajejo po svoji preteklosti in neomadežvani značajnosti poroštvo, da bodo vestno varovali in gojili svetinje našega vernega, cesarju in državi zvesto udanega slovenskega naroda, — da bodo skrbeli za povzdigo kmetijstva, in obrtnijstva, za zboljšanje prometa, sploh za gmoten napredek in dobro deželno gospodarstvo.

Zadnji deželni zbor držal se je strogo teh načel; varoval duševne in narodne interese ter s svojim zmirnim postopanjem dosegel, da se je poleglo nasprotstvo v deželnem zboru; — skrbel je za pomnožitev ljudskih šol in izdatno podpiral zgradbo novih šolskih poslopij.

Prav tako skrbel je za gmotni napredek v deželi: ustanovil novo kmetijsko šolo na Grmu, dovolil zdatne podpore za kmetijske namene, za uravnavanje voda in osuševanje močvirnih zemljišč, pridobil dve strokovni obrtni šoli, zdatno zmanjšal tekoče oskrbovalne stroške v bolnici in blaznici, ustanovil zaklade v podporo ubožcem in hiralcam, sklenil nov cestni zakon, in obilno podpiral zgradbe mnozih novih cest, i. t. d.

Dasiravno se je pa vsled omenjenih stroškov letna potrebščina zelo pomnožila, posrečilo se je previdnemu gospodarstvu deželnemu zboru deželne priklade na neposredne davke znižati za enajst odstotkov.

Da se je pa toliko doseglo, zahvaliti se nam je v prvi vrsti čestitim volilcem, kateri so bili pri zadnji volitvi izbrali može, ki so v lepi složnosti delovali.

Srečno pričeto delo bode pa le tedaj mogoče vspešno nadaljevati, ako častiti volilci zopet le take može izbero v deželni zbor, o katerih so prepričani, da bodo v tem duhu delovali, nikakor pa ne sejali razpora v kvar dežele in naroda, in na veselje našim nasprotnikom.

Rojaki, podpisani odbor prizadeval si je zvedeti Vaše menenje o kandidatih za deželni zbor in Vam sporazumno z mnogimi veljavnimi možmi cele dežele po soglasnih sklepih priporoča naslednje gospode ter Vas prosi, da pod starim geslom: „Vse za vero, dom, cesarja“, složno stopite na volišče in enoglasno volite.

V kmetskih občinah:

1) Za okraj okolice ljubljanske in Vrhnike: **dr. Karol vitez Bleiweis-Trsteniški**, bivši deželni poslanec. *

2) Za okraj Kamnik in Brdo: **Janko Krsnik**, bivši deželni poslanec.

3) Za okraj Kranj, Tržič in Loka: **Oton Detela** in **Karol Klun**, bivša deželna poslanca.

4) Za okraj Radolico in Kranjsko goro: **dr. Josip Poklukar**, sedanji deželni glavar.

5) Za okraj Postojna, Planina, Senožeče, Lož in Bistrica: **Hinko Kavčič** in **dr. Josip Vošnjak**, bivša deželna poslanca.

6) Za okraj Vipavo in Idrijo: **Matej Lavrenčič**, bivši deželni poslanec.

7) Za okraj Novomesto, Kostanjevica in Krško: **Viljem Pfeifer**, bivši deželni poslanec.

8) Za okraj Trebnje, Zatičina, Žužemberg, Mokronog, Litija in Radeče: **Luka Svetec** in **dr. Franc Papež** bivša deželna poslanca, pa **Ig. Žitnik**, stolni vikar v Ljubljani in vrednik „Slovenca“.

9) Za okraj: Kočevje, Lašiče in Ribnica: **Primož Pakiž**, bivši deželni poslanec.*)

10) Za okraj Črnomelj in Metlika: **Ant. Aleš**, dekan v Semiču.

V Ljubljani dne 25. junija 1889.

Narodni volilni odbor.

Opazka: Za mesta in trge odbor kandidati razglase kasneje.
* Druzega kandidata odbor sedaj ne more priporočati, ker se volilci o njem še niso zedinili.

Vabilo na naročbo „Novic“.

Novice stopijo s tednem meseca julija v drugo poluletje 47. svojega tečaja z gorko za hvalo vsim svojim podpornikom in prijateljem.

Prvi dnevi novega poluletja odločeni so za deželno-zborske volitve večine slovenskih dežel in pokrajin.

S podporo svojih prijateljev in naročnikov, katere s tem vnovič prosimo še daljne — prijazne podpore, branile in zagovarjale bodo „Novice“ — ta svoja stara načela, in vse one rojake, ki tem načelam pritrjujejo, vabimo k vstopu med naročnike „Novic“.

„Novice“ stanejo

po pošti prejemane za celo leto 4 gld. — kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

v tiskarni „ „ „ „ 3 „ 40 „ za „ „ 1 „ 70 „ za „ „ — „ 90 „

Udje c. kr. kmetijske družbe dobivajo „Novice“ na leto za en gold. ceneje, ako ne prejemajo „Kmetovalca“.

Za prinašanje na dom v Ljubljani po 40 kr. na leto več.

Naročnina naj se po najcenejši poti poštnih nakaznic pošilja pod naslovom **Blasnikove tiskarne v Ljubljani.**

Vredništvo in opravništvo „Novic“.

Odgovorni urednik: **Gustav Pirc.** — Tisk in založba: **J. Blasnikovi nasledniki.**